

Д/д	Өгсөн санал	Тайлбар
1	Төлөвлөгөөг аймгийн БОАЖГ-аар хянуулж, санал аван, саналыг төлөвлөгөөнд тусгана	Санал авах
2	Төлөвлөгөөний PDF файлын эхний нүүрний батлах газрын дарга, хянах мэргэжилтэн 2-ын нэр буруу байна, эсвэл уг хуудсыг хасах (шаардлагагүй хуудас)	Засварласан
3	2024.02.08-нд төлсөн барьцаа хөрөнгө болох 23,617,500.00 төгрөгийг төлсөн баримтанд хүлээн авагч байгууллагын нэр, тушаагчийн нэрнүүд ойлгомжгүй байна, тамгатай, ойлгомжтой баримт илгээх (БОННУ-ний тайланд 25,700.00 төгрөг жилдээ байршуулахаар байгааг анхаарах),	Зөрүү төлбөрийг шилжүүлсэн
4	Төслийн талбайн орчимд Зэрлэг амьтадын нүүдэл шилжилт хөдөлгөөний судалгааг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх ажлыг тусгах, зэрлэг амьтадыг гарц гармын стандартыг төлөвлөгөөнд тусгах,	“Шивээхүрэн-Сэхэ” хилийн боомтын нарийн царигийн төмөр замын төсөлд биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөг боловсруулах шаардлагагүй гэж үзэв.БОННУ
5	2024 онд барилга байгууламжаас өртөх газрын хэмжээг гаргаж, тухайн онд хийх нөхөн сэргээлтийн хэмжээг гаргаж, төлөвлөгөөнд тусгаж, цахимын нүүрний нөхөн сэргээлт хэсэгт мөн оруулах,	Оруулсан
6	Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд орон нутагт ямар ажил хийх, мод тарих бол модны тоо болон kml файлыг цахимны нүүрэнд оруулах, өөр ажил хийх бол орон нутагтай хийсэн гэрээг хавсаргах.	Харьяа орон нутагтай хамтын ажиллагааны гэрээ байгуулах гэсэн боловч зөвхөн уул уурхайтай холбоотой гэрээ хийгдсэн учир төмөр замтай холбоотой гэрээ хийгддэггүй гэсэн хариу өглөө

НАРИЙН СУХАЙТЫН
ТӨМӨР ЗАМ ХХК

ХИЛИЙН ШИВЭЭХҮРЭН-СЭХЭЭ
БООМТЫН ХИЛ ДАМНАСАН ТӨМӨР
ЗАМЫН ТӨСӨЛ

БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨ – 2024 ОН

1. ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА.....	5
1.1. Оршил	5
1.2. Төсөл хэрэгжиж буй газрын засаг, захиргааны харьяалал	6
1.3. Төмөр замын ерөнхий мэдээлэл	7
2. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ ГАЗРЫН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА.....	8
2.1. Төсөл хэрэгжих газрын байгаль орчны төлөв байдал	8
2.2. Байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл.....	9
2.3. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ	9
2.4. Эрсдэлийн үнэлгээ	9
3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ.....	10
3.1. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний арга зүй	10
3.2. Байгаль орчин, нийгэм, эдийн засагт нөлөөлөх байдлын үнэлгээ	12
3.2.1. Агаарын чанарт нөлөөлөх байдлын үнэлгээ.....	12
3.2.2. Хөрсөн бүрхэвч, газрын гадаргад нөлөөлөх байдлын үнэлгээ	13
3.2.3. Усан орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ	14
3.2.4. Ургамлан нөмрөг, амьтны аймагт нөлөөлөх байдлын үнэлгээ.....	15
3.3. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний дүгнэлт	16
3.4. Нийгэм, эдийн засагт нөлөөлөх байдлын үнэлгээ	17
3.5. Нийгэм, эдийн засагт нөлөөлөх байдлын үнэлгээний дүгнэлт	19
4. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ, АРИЛГАХ, УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ	20
4.1. Агаарын чанарт үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ	20
4.2. Хөрсөн бүрхэвчинд үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ	21
4.3. Усан орчинд үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ	22
4.4. Ургамлан нөмрөг үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ	22
4.5. Нийгэмд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ.....	22
5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	23
5.1. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гол зорилт, баримтлах зарчим.....	23
5.2. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний хамрах хүрээ	24
5.2.1. Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	25
5.2.2. Усан орчин (Гадаргын болон газрын доорх) түүний нөөц, чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	26
5.2.3. Хөрс хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	26
5.2.4. Ургамлын зүйлийн бүрдэл ургамлан бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	27
.....Error! Bookmark not defined.	
6. ОРЧНЫ ТОХИЖИЛТ НОГООН БАЙГУУЛАМЖ, НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	27

7. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	28
8. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	28
9. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	29
10. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР	29
11. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	30
12. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙГ НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	31
13. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ЗАРДЛЫН НЭГДСЭН ДҮН	33

ТӨЛӨВЛӨГӨӨНД ОРСОН ЗУРАГ, ГРАФИК, ХҮСНЭГТҮҮД

Зураг №1. Хилийн Шивээхүрэн-Сэхээ боомтын хил дамнасан төмөр замын төслийн ерөнхий трасс	6
Зураг №2. Шивээхүрэн боомтын байршил	6
Хүснэгт №1. Төслийн техникийн ерөнхий үзүүлэлт.....	7
Хүснэгт №2. Нөлөөллийн шинж чанар, төрөл.....	10
Хүснэгт №3. Шалгуур үзүүлэлт.....	11
Хүснэгт №4. Нөлөөллийн зэрэглэл тогтоох матриц	12
Хүснэгт №5. Зэрэглэлийн өнгөний шатлал	12
Хүснэгт №6. Зэрэглэлийн тодорхойлолт.....	12
Хүснэгт №7. Төслийн үйл ажиллагаанаас агаарын чанарт нөлөөлөх байдлын үнэлгээний матриц.....	13
Хүснэгт №8. Төслийн үйл ажиллагаанаас хөрсөн бүрхэвчид нөлөөлөх байдлын үнэлгээний матриц.....	14
Хүснэгт №9. Төслийн үйл ажиллагаанаас усан орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний матриц.....	15
Хүснэгт №10. Төслийн үйл ажиллагаанаас ургамлан нөмрөг, амьтны аймагт нөлөөлөх байдлын үнэлгээний матриц	16
Хүснэгт №11. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний дүгнэлт.....	17
Хүснэгт №12. Төслийн үйл ажиллагаанаас нийгэм, эдийн засагт нөлөөлөх байдлын үнэлгээний матриц.....	18
График №1. Төслөөс нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх нөлөөлөл.....	20
График №2. Нийгэм эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллүүдийн зэрэглэл.....	20

1. ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. Оршил

Монгол Улс нь далай тэнгис, зам харилцааны гол сувгуудаас алслагдсан, далайд гарцгүй, улмаас гол төлөв уул уурхайн болон ХАА-н түүхий эдийг дэлхийн зах зээлд нийлүүлж эдийн засгаа бүрдүүлж ирсэн. Тээврийн зардал өндөртэй манай орны хувьд төмөр замын тээвэр нь ачаа болон зорчигч тээвэрлэх хамгийн өртөг багатай тээврийн төрөл болоод байна.

Дэлхий дахиныг хамарсан цар тахал, Монгол Улсын эдийн засгийн өсөлтийг удаашруулж, экспортын үнийн уналт мөн зорчигч болон ачаа тээврийн эрэлтийг бууруулж, тээвэр-логистикийн салбарын нөхцөл байдлыг муутгасан. Үүнтэй уялдуулж энэ салбарын хөгжлийг ул суурьтай, цогцолбор байдлаар судалж, хил дамнасан төмөр замын төслүүдийг нэн даруй хэрэгжүүлэх шаардлагууд тулгаад байгаа билээ.

Нарийнсухайтын нүүрсний бүлэг ордод үйл ажиллагаа явуулдаг “Өсөх зоос” ХХК, “Саусгоби сэндс” ХХК, “Терра энерги” ХХК-ийн хамтарсан “Нарийн сухайтын төмөр зам” ХХК нь улс орны тээвэр, логистикийн салбарын хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх, эдийн засгийн чухал ач холбогдол бүхий хилийн Шивээхүрэн-Сэхээ боомтын хил дамнасан төмөр замын төслийг Монгол Улсын Засгийн Газрын 2018 оны 08 дугаар сарын 01-ний өдрийн 232 дугаар *“Шивээхүрэн – Сэхээ хилийн боомтын төмөр замын талаар авах зарим арга хэмжээний тухай”* тогтоолын дагуу төр хувийн хэвшлийн түшнэлээр хэрэгжүүлж байна.

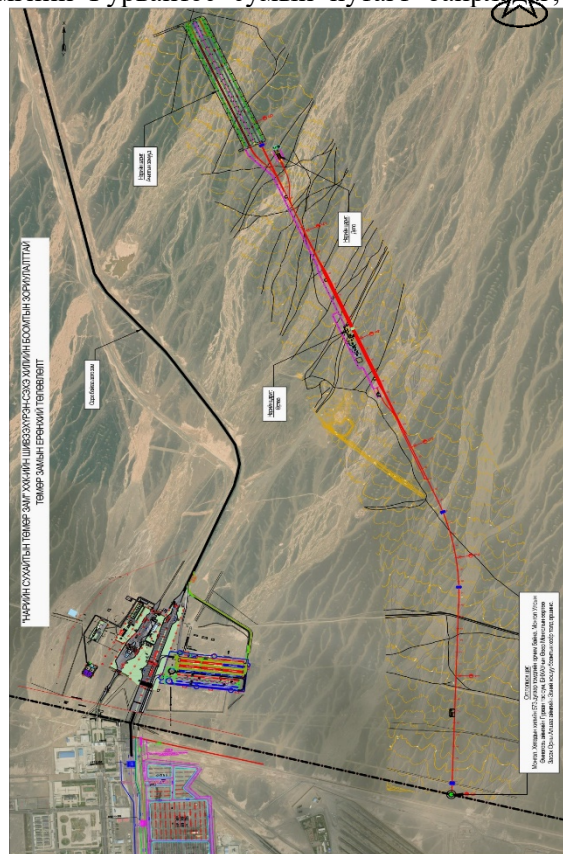
Энэхүү төмөр замын төсөл нь Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогууд буюу Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 12 дугаар сарын 30-ны өдрийн **№106** тоот *“Шинэ сэргэлтийн бодлого батлах тухай”* тогтоолын Нэгдүгээрт тусгагдсан *“Хилийн боомтуудыг төмөр зам болон хатуу хучилттай авто замаар үе шаттайгаар бүрэн холбон, тээвэр, логистикийн өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэн ачаа тээврийн урсгалыг сайжруулж, цаашид транзит улс болох суурь нөхцөлийг бүрдүүлэх”* БООМТЫН СЭРГЭЛТ-ийн бодлоготой, Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 10 дугаар сарын 05-ны өдрийн **№362** тоот “Гадаад валютын улсын нөөцийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр авах зарим арга хэмжээний тухай” тогтоолд тусгагдсан *“Хилийн боомтоор ашигт малтмал тээвэрлэх, экспортлох үйл ажиллагааг оновчтой зохион байгуулах, коронавируст халдварт /КОВИД-19/ цар тахлын эсрэг халдвар хамгааллын дэглэмийг сахиулах, хилийн боомтын үйл ажиллагаа саатаж, экспорт буурах эрсдэл үүсэхээс сэргийлэхэд боомтын үйл ажиллагааг чиглүүлж ажиллах”* бодлогуудтай тус тус бүрэн нийцэж байгаагаараа онцлог юм.

Хилийн “Шивээхүрэн-Сэхээ” боомтын хил дамнасан төмөр зам ашиглалтад орсноор боомтын нэвтрүүлэх хүчин чадал 10-13 сая.тн-оор нэмэгдэж, Нарийнсухайтын бүлэг ордоос авто замаар нүүрс тээвэрлэн Шивээхүрэн боомтод төмөр зам руу шилжүүлэн ачсанаар БНХАУ ын Ганьсу, Шанши, Сичуань хотууд болон Тяньжинь зэрэг далайн боомтуудад хүрэх боломжтой болно.

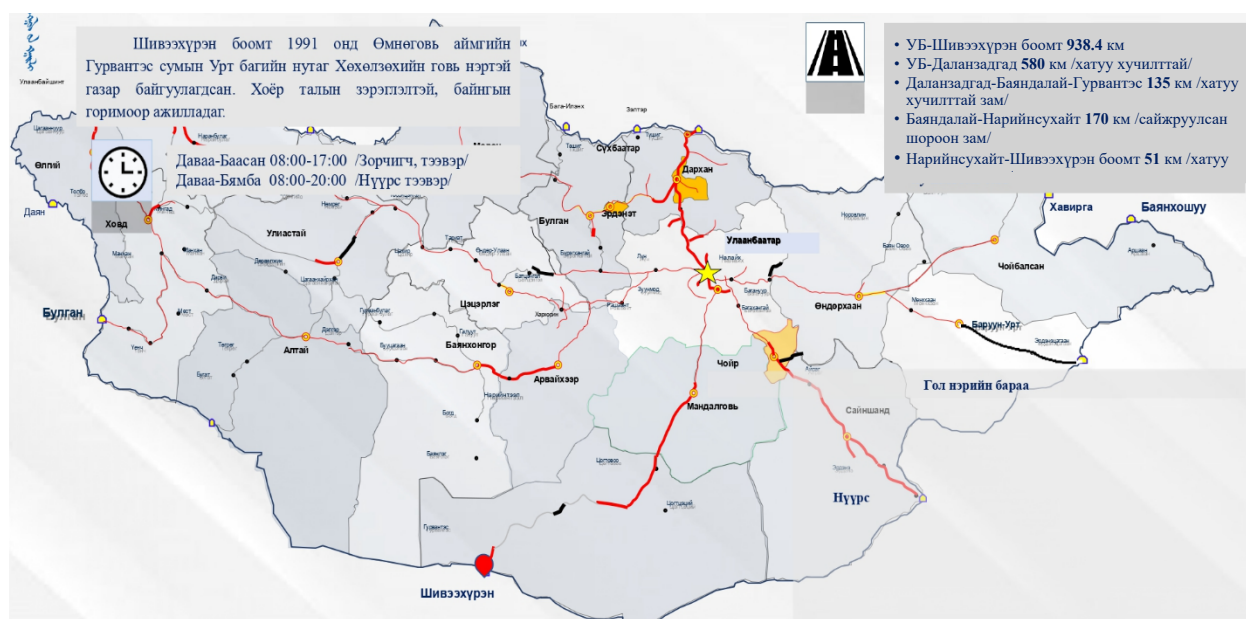
1.2. Төсөл хэрэгжиж буй газрын засаг, захиргааны харьяалал

Хилийн “Шивээхүрэн-Сэхээ” боомтын хил дамнасан төмөр замын төсөл хэрэгжих Шивээхүрэн боомт нь Монгол улсын Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын нутагт байрладаг, нийслэл Улаанбаатар хотоос 1050 км, Өмнөговь аймгийн төв Даланзадгадаас 360 км зайтай, урд талаараа БНХАУ-ын ӨМӨЗО-ын Алшаа аймагтай хиллэдэг ба Монгол-Хятадын хилийн боомт, тэдгээрийн дэглэмийн тухай Монгол Улсын Засгийн газар, БНХАУ-ын Засгийн газар хоорондын хэлэлцээрийн дагуу хоёр талын зэрэглэлтэй, байнгын горимтой боомт юм.

Энэхүү төмөр замын трасс нь Монгол Хятад хоёр улсын хилийн 573 дугаар хилийн тэмдгийн баруун талаар дайран өнгөрөх ба гол замын урт нь 6.96 км, дэлгэмэл урт нь 19.2 км байна. Хил дамнасан төмөр зам нь 1435 мм-ийн царигтай, галт тэрэг хүлээн авах, явуулах 5 салбар зам, ачилт буулгалтын 4 салаа зам бүхий чингэлэг терминалын талбайтай байхаар төлөвлөгдсөн. Газрын гадаргуу түүний ерөнхий байдал хойд хэсэгтээ өндөр, урд талруугаа өндөржилт буурч намсаж байгаа.

Зураг №1. Хилийн Шивээхүрэн-Сэхээ боомтын хил дамнасан төмөр замын төслийн ерөнхий трасс

Зураг №2. Шивээхүрэн боомтын байршил

1.3. Төмөр замын ерөнхий мэдээлэл

Хилийн “Шивээхүрэн-Сэхээ” боомтын хил дамнасан төмөр замын гол замын урт буюу өртөөний хилийн зааг доторх түүний үргэлжлэх хэсэг нь 6.96 км, дэлгэмэл урт буюу төмөр замын өртөө, зөрлөгт баригдсан замуудыг оруулсан тооцоо нь 19.2 км байна. Төмөр замын тээврийн II-р зэрэглэлд хамаарагдах бөгөөд энэ нь жилд тээвэрлэх ачааны хэмжээ буюу тээж нэвтрүүлэх хүчин чадлаас хамаарна.

Хүснэгт №1. Төслийн техникийн ерөнхий үзүүлэлт

№	Техникийн үзүүлэлт	Хэмжээ	Тайлбар
1	Гол замын урт	6.96 км	Өртөөний хилийн зааг доторх түүний үргэлжлэх хэсэг
2	Дэлгэмэл урт	19.2 км	Төмөр замын өртөө, зөрлөгт баригдсан замуудыг оруулсан хэмжээ
3	Төмөр замын зэрэглэл	II	Тээж нэвтрүүлэх хүчин чадлаас хамаарна
4	Хурд	100 км/цаг	Ачаатай болон хоосон галт тэрэгний зөвшөөрөгдөх дээд хурд нь 100 км/ц байна.
5	Хамгийн бага радиус	1200 м	Төмөр замын 2-р шугамын хамгийн бага радиус нь дараах шаардлагын дагуу байна. Үүнд: - Санал болгож буй радиус 4000м-1200м, - Хүнд нөхцөлд радиус 800 м, - Онцгой хүнд нөхцөл бөгөөд техник эдийн засгийн үндэслэлтэй бол 600 м, - Төмөр замын тээврийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын зөвшөөрөлтэй бол 350 м байна.
6	Босоо тахирын радиус	10000м	
7	Удирдах хэвгий	9‰	Шинээр баригдаж буй төмөр замын шугамын ачаа тээвэрлэх чиглэл дэх хэвгийн хэмжээ нь стандартын дагуу шугамын зэрэглэлээс хамаарч 20‰ -аас ихгүй байна.
8	Голын даац	25 тн	
9	Царигийн хэмжээ	1435 мм	Төмөр замын хос рельс төмрийн хоорондох буюу өргөний зай
10	Хүчин чадал	10 сая.тн	Цаашид нэмэгдэх боломжтой.
11	Салбар зам	5 ш	Галт тэрэг хүлээн авах явуулах зам
12	Салаа зам	4 ш	Ачаа ачих ба буулгах зориулалтын зам
13	Ус зайлуулах хоолой	4 ш	Усны тэнцвэрийг хадгалах байгууламж

2. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ ГАЗРЫН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

2.1. Төсөл хэрэгжих газрын байгаль орчны төлөв байдал

Физик газарзүй: Төсөл хэрэгжих талбай нь бүс нутгийн газарзүйн байршлын хувьд Монголын говьцөлийн бүсийн өмнөд хэсэгт байрлаж Говь-Алтайн нурууны цаад цөлөрхөг бүсэд орших ба өндөрсүрлэг уулс, говь, тал, хөндий хоолойнууд олонтой бүс нутагт хамаарна.

Уур амьсгал: Тус төслийн талбай орчмын газар нутгийн жилийн дөрвөн улирлын төлөв байдал нь Монгол орны хойд хэсэг, Хангайн бүсээс эрс ялгаатай байдаг онцлогтой. Энд зуны улирал нартай, халуун-хуурай, заримдаа маш бүгчим, үргэлжлэх хугацаа нь өвлөөс 2 дахин урт байдаг. Хаврын улиралд огцом дулаан болж, хамгийн олон өдөр шороон ба элсэн шуургатай, нэн хуурай болдог. Хаврын хүчтэй салхины нөлөөгөөр хөрсний элэгдэл, эвдрэл үүсэж, уур амьсгалын зарим талын зохисгүй сөрөг нөлөөлөл үзүүлдэг. Харин намар нь зөөлөн дулаан ба намрын сүүлчээр сэрүүсэж, салхины хүч нэмэгддэг. Хавартаа маш хуурай бөгөөд салхи, шуурга ихтэй байна. Бүс нутгийн агаарын үнэмлэхүй их температур зуны улиралд 29-33°C, өвлийн улиралд хамгийн багадаа цельсийн -10 хэм хүртэл хүйтэрдэг байна.

Усан орчин: Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын нутаг дэвсгэрт орших төслийн талбай нь ус зүйн мужийн тухайд Төв Азийн гадагш урсгалгүй ай савд багтах бөгөөд Монгол орны усны 29 сав газрын (БОАЖЯ, 2009) Алтайн өвөр говийн сав газарт хамаарах ба энэ сав газар нь нийт 211.156 км² талбайг хамран оршино. Төсөл хэрэгжих Гурвантэс сумын нутаг нь ус зүйн сүлжээ маш бага бөгөөд нэгж талбайд ноогдох голын нийлбэр урт нь 0.01 км/км²-ээс доош байдаг. Гол мөрний нийлбэр урсац 5мм-ээс доош, харин гадаргын урсац болон газар доорх урсац нь 5мм-ээс доош, жилийн дулаан үеийн ууршилт 1000мм-ээс дээш хэмжээтэй байна. Гол мөрний усны горимын хувьд зуны хур борооны усаар үерлэдэг сайр их тогтдог. Үүнд газар доорх ус 10%, хур борооны ус 90%-ийг эзэлдэг. Шивээхүрэн боомтын орчимд гадаргын усны эх үүсвэр болох булаг шанд, нуур тойром, гол горхи бүртгэгдээгүй байна.

Хөрсөн бүрхэвч: Төслийн талбай нь Монгол орны хөрс-газарзүйн мужлалаар Төв Азийн Говийн их мужийн холимог бүсчлэлийн хэв шинж бүхий Говийн их мужийн өргөргийн бүсчлэлийн хэв шинж бүхий цөлийн бор саарал хөрсний 15-р тойргийн нутагт хамрагдана. Дээрх тойргуудад дундаж өндөртэй, хад асга бүхий уулсаар сул хөгжилтэй, сайр чулуурхаг, уулын цөлөрхөг хээрийн цайвар бор хөрс, уулс хоорондын уудам хөндий болон ухаа гүвээт толгодоор заримдаг цөлийн цайвар бор хөрс, говийн бор хөрс тархах бол уулан дундах хуурай сайр, уулын бэлийг хэрчиж тогтсон хуурай сайруудаар сул хөгжилтэй сайрын элсэн хөрс тархах бөгөөд сайр өргөжин гүн багасах үед арал хэлбэрээр хэт хуурай цөлийн борзон болон цөлийн гөлтгөнөт бор хөрс өргөн тархалттай тохиолдоно. Сүүлийн жилүүдэд говийн бүс нутагт уул уурхайн олборлолтын үйл ажиллагаа эрчимжиж, тэр хэмжээгээр газрын гадаргын төрх байдалд өөрчлөлт орж, улмаар нэлээд хэмжээний газар нутагт хурдас чулуулгийн овоолго шороо, ухагдсан нүх, карьерууд бий болсон нь тухайн бүс нутгийн хөрс, ургамлан нөмрөгт сөргөөр нөлөөлөх болсон байна. Тухайлбал, нүүрс, зэс болон бусад байгалийн баялгийг хамгийн ойр байрлах БНХАУ-руу тээвэрлэхэд олон тооны шороон замууд бий болсон нь говийн эмзэг хөрсийг доройтуулж, хөрсний жижиг хэсгүүд салхиар зөөгдөж эвдрэлд орох нөхцөлийг бүрдүүлсээр байна. Мөн малын тоо толгой нэмэгдэж бэлчээрийн даац хэтэрч байгаа учраас элсжилт нэмэгдэх, худаг уст цэгүүд орчмын хөрсний талхагдал доройтол ихсэж байна.

Ургамлан нөмрөг: Өмнөговь аймгийн Гурвантэс суманд байрлах төслийн талбай нь Монгол орны ургамал газарзүйн тойргоор Алтайн өвөр говийн цөлийн тойрогт хамаарагддаг. Төслийн талбай нь цөлийн ургамалжилттай. Энэ тойрогт 383 зүйл ургадгаас зөвхөн 12 зүйл ургамал байдаг.

Амьтны аймаг: Төслийн талбай орчим нь Монгол орны хөхтөн амьтдын тархцын мужлалаар Алтайн өвөр говийн тойрогт хамаарагдаж байна. Төслийн талбай нь говийн нам уулс, толгод хоорондын хөндий хотос газарт байрлана. Шивээхүрэн боомтыг түшиглэсэн суурьшлын бүс, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн, хатуу хучилттай зам зэргийн нөлөөгөөр амьтдын амьдрах орчин хуваагдаж, амьтдын тархац нутаг хумигдсан. Хээрийн судалгааны явцад тус төслийн талбай орчимд хар сүүлт зээр, бор туулай гэсэн 2 зүйл хөхтөн амьтныг бүртгэсэн. 13 зүйлийн шувуу бүртгэгдсэн бөгөөд 13 зүйл шувуудын дотор Олон улсын хэмжээнд “Эмзэг” Нөмрөг тас байгаа бол Бүс нутгийн хэмжээнд “Эмзэг” Монгол хулан жороо байна. Мөлхөгч амьтан бүртгэгдээгүй болно.

2.2. Байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

Хилийн “Шивээхүрэн-Сэхээ” боомтын хил дамнасан төмөр замын төслийн бүтээн байгуулалтын явцад мөн хэрэгжилтийн шатанд агаарын чанар, хөрс, газрын доорх ус, ургамлан нөмрөг болон амьтны аймаг зэрэг байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд сөрөг нөлөөллийг үзүүлэхээр байна. Бүтээн байгуулалтаас үүдэх сөрөг нөлөөлөл нь богино хугацааны шинж чанартай байна. Төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийг байгаль орчны бүрэлдэхүүн тус бүр дээр тооцсон ба нийт 20 болзошгүй сөрөг нөлөөллийг тодорхойлсон. Үүнээс 10 буюу 50% нь бага, 10 буюу 50% нь дунд гэсэн үнэлгээний зэрэгт хамаарагдаж байна. Төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд их сөрөг нөлөө үзүүлэх үйл ажиллагаа бага байна.

2.3. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ

Сөрөг нөлөөллийг бууруулахын тулд бүтээн байгуулалтын ажлыг хийхдээ батлагдсан зураг төслийн дагуу газрын эвдрэлийг хамгийн бага байлгах, тээврийн хэрэгслийг тогтсон маршрутаар зорчуулах, салхины хурдтай холбоотой агаарт тоосжилт үүсэхэд мөн тээвэрлэлт ихтэй үед усалгааны машинаар зам талбайг усалж чийгшүүлэх зэрэг арга хэмжээг авахаар төлөвлөсөн.

2.4. Эрсдэлийн үнэлгээ

Хилийн “Шивээхүрэн-Сэхээ” боомтын хил дамнасан төмөр замын төслийн гэнэтийн ослын эрсдэлийн үнэлгээгээр байгалийн гамшигт үзэгдэл болон хүний үйл ажиллагааны улмаас учирч болзошгүй 9 аюул ослыг тодорхойлж, тэдгээрийн үр дагавар, тохиолдох магадлалд тулгуурлан эрсдэлийг үнэлэв. Эрсдэлийн үнэлгээний дүнгээр нийт тодорхойлогдсон аюул ослоос эрсдэлийн зэрэглэлийн бага ангилалд-1, дунд ангилалд 4, өндөр ангилалд 4 эрсдэл тус тус хамаарагдаж байна. Үүнээс үзэхэд гэнэтийн осол эрсдэл учрах магадлал дунд зэрэг байна. Төсөл хэрэгжүүлэгч нь төсөл хэрэгжих хугацааны туршид дээр тодорхойлогдсон аюул ослоос урьдчилан сэргийлэх, тэдгээрийн сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээг өндөр түвшинд авч байнгын хяналт тавин, “Төслийн байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний тайлан”-д орсон заавар зөвлөмж болон холбогдох дүрэм журмыг үйл ажиллагаандаа нарийн чанд мөрдөн ажиллана.

3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээ (БОННУ)-ний энэ хэсэгт Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын 5-р баг буюу Бага-Овоо багийн нутагт хэрэгжих “Шивээхүрэн-Сэхэ” хилийн боомтын нарийн царигийн төмөр замын төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчин, нийгэмд үзүүлж болзошгүй нөлөөллийн үнэлгээний талаар авч үзнэ. Бүлэг тус бүрд дараах мэдээллүүд багтсан. Үүнд:

- Нөлөөллийн эх үүсвэрүүд /гол асуудлууд/ болон нөлөөллийн тухай
- Үнэлгээний орон зайн цар хүрээ, техникийн болон цаг хугацааны хамрах хүрээний тодорхойлолт
- Төслийн үргэлжлэх бүхий л хугацааны туршид үүсэж болзошгүй нөлөөллийн тодорхойлолт болон сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ
- Төслийн болзошгүй нөлөөллийн харилцан үйлчлэлийг нарийвчлан судалж, үндсэн шинж, онцлогийг нь тогтоов.

3.1. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний арга зүй

Нөлөөллийн үнэлгээг үнэлгээгээр тодорхойлсон хүлээн авагчид буюу нөөцөд үзүүлж болзошгүй нөлөөллийн зэрэглэлийг үнэлгээний шалгуурын дагуу тогтоож үнэлэн, болзошгүй сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх, бууруулах, төслийн үр шимийг дээшлүүлэх арга хэмжээ боловсруулах зорилгоор хийв. Хүснэгтэд нөлөөллийн шинж чанар, төрлийг тоймлон харуулав.

Хүснэгт №2. Нөлөөллийн шинж чанар, төрөл

Шинж чанар, төрөл	Тодорхойлолт
Эерэг	Суурь нөхцөлийг сайжруулж, эерэг өөрчлөлт бий болгох нөлөөлөл
Сөрөг	Суурь нөхцөлийг дордуулж, таагүй шинэ хүчин зүйл бий болгох нөлөөлөл
Шууд	Төслийн төлөвлөсөн үйл ажиллагаа болон байгаль орчин/хүлээн авагчид хоорондын шууд харилцаанаас үүссэн нөлөөлөл
Дам	Төслийн үр дагавраар бий болох бусад үйл ажиллагаанаас үүсэх нөлөөлөл

Нөлөөллийг “зэрэглэл”-ээр нь авч үзвэл: Нөлөөллийн хэмжээ, нөлөөлөл үүсэх магадлалыг зэрэглэл гэнэ. Нөлөөллийн хэмжээ (заримдаа хүндрэлийн зэрэг гэдэг) гэдэг нь нөлөөллийн цар хүрээ, үргэлжлэх хугацаа, эрчим юм. Хүснэгт №3-д нөлөөллийн зэрэглэл тодорхойлох шалгуурыг тоймлон харуулав. Нөлөөллийн хэмжээ, магадлалыг тогтоосны дараа нөлөөллийн зэрэглэлийг Хүснэгт №4 болон Хүснэгт №5-т заасан матрицаар тогтоов.

Нөлөөллийн зэрэглэлийг итгэл үнэмшлийн (итгэлцүүрийн зэрэг) зэргээр тодорхойлдог. Таамаглалын итгэл үнэмшил нь тодорхойгүй байдал юм. Тухайлбал нөлөөллийн үнэлгээ хийхэд мэдээлэл дутмаг байх. Итгэл үнэмшлийн зэргийг бага, дунд, өндөр хэмээн илэрхийлдэг.

Хүснэгт №3. Шалгуур үзүүлэлт

Нөлөөллийн шалгуур	
Цар хүрээ	Төслийн талбай – Төслийн талбайн хилээр хязгаарлагдах нөлөөлөл Орон нутгийн – бүтээн байгуулалтын талбайн эргэн тойрны 20 км радиус газрыг хамрах нөлөөлөл Бүсийн – бүс нутгийн хэмжээнд чухал ач холбогдолтой байгалийн нөөцийг хамрах нөлөөлөл буюу засаг захиргааны хил, амьдрах орчны төрөл/экосистемээр бүс нутгийн хэмжээнд үүссэн гэж тодорхойлсон нөлөөлөл Үндэсний – улсын хэмжээнд чухал ач холбогдолтой байгалийн нөөцийг хамрах нөлөөлөл буюу улсын хэмжээнд чухал ач холбогдолтой/макро эдийн засгийн түвшинд үр дагавар авчрах нөлөөлөл
Хугацаа	Түр хугацааны – богино буюу түр хугацаанд үе үе/хааяа тохиолдох нөлөөлөл Богино хугацааны – зөвхөн барилга угсралтын шатанд тохиолдох нөлөөлөл Урт хугацааны – Төслийн үйл ажиллагаа зогсохтой зэрэгцэн зогсох боловч төслийн хугацааны туршид үргэлжлэх нөлөөлөл Хугацаагүй – өртсөн хүлээн авагч, нөөцөд байнгын өөрчлөлт авчрах, төслийн дараа ч үргэлжлэх нөлөөлөл (амьдрах орчныг устгах гэх мэт)
Эрчим	БИОФИЗИКИЙН ОРЧИН: Нөлөөллийн эрчмийг биологийн олон янз байдлын хүлээн авагчийн (амьдрах орчин, зүйл, бүлгэмдэл гэх мэт) эмзэг байдалтай холбогдуулан авч үздэг. Маш бага – Байгаль орчинд нөлөөлөл илрэхгүй. Бага – Экосистемийн гүйцэтгэх үүрэг, үйл явцад нөлөөлөхгүй нөлөөлөл. Дунд – Экосистемд өөрчлөлт оруулах боловч түүний гүйцэтгэх үүрэг, үйл явц өөрчлөгдсөн байдлаараа үргэлжилнэ. Их – Экосистемийн гүйцэтгэх үүрэг, үйл явц түр болон бүр зогсох хэмжээнд хүргэх нөлөөлөл. <i>Нөлөөллийн үнэлгээнд дотоодын болон олон улсын стандартуудыг ашиглана.</i> <i>Судалгаагаар нөлөөллийн хэмжээг тооцох ба үндэслэлээ гаргана.</i> НИЙГЭМ, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ОРЧИН: Төслийн нөлөөллөөр бий болсон өөрчлөлтөд дасан зохицох, Төслийн нөлөөлөлд өртсөн иргэдийн чадварыг авч үзнэ. Маш бага – Иргэдийн амьдралд мэдэгдэхүйц өөрчлөлт орохгүй. Бага – Иргэд амархан дасан зохицож, нөлөөллийн өмнө байсан амьдралын түвшнээ хадгална. Дунд – Иргэдэд дасан зохицох нь зарим талаар бэрхшээлтэй ба тусламж дэмжлэг авснаар нөлөөллийн өмнө байсан амьдралын түвшнээ хадгална. Их – Иргэд өөрчлөлтөд дасан зохицох, нөлөөллийн өмнө байсан амьдралын түвшнээ хадгалах чадваргүй байна.
Цар хүрээ	
Маш бага	Үнэлгээнд хамруулсан тодорхой нөхцөлд мэдэгдэхүйц өөрчлөлт үүсэхгүй.
Бага	Үнэлгээнд хамруулсан тодорхой нөхцөлд маш бага өөрчлөлт үүснэ.
Дунд	Үнэлгээнд хамруулсан тодорхой нөхцөлд үүссэн өөрчлөлтийн улмаас түр болон байнгын өөрчлөлт гарна.
Их	Үнэлгээнд хамруулсан тодорхой нөхцөлд урт хугацаанд байнгын үндсэн өөрчлөлт орох ба ихэнхдээ байгаль орчинд өргөн хүрээнд тархана. Суурь нөхцөлд хүргэн нөхөн сэргээхэд ихээхэн хүчин зүтгэл орно. Улсын стандартаас хэтэрнэ.
Магадлал	
Магадлал	Нөлөөлөл үүсэж магадгүй.
Болзошгүй	Ихэнх нөхцөлд нөлөөлөл үүсэж болзошгүй.
Боломжтой	Нөлөөлөл үүснэ.

Хүснэгт №4. Нөлөөллийн зэрэглэл тогтоох матриц

Нөлөөллийн зэрэглэл		Магадлал		
		Магадгүй	Болзошгүй	Боломжтой
Цар хүрээ	Маш бага	Маш бага	Маш бага	Бага
	Бага	Маш бага	Бага	Бага
	Дунд	Бага	Дунд	Дунд
	Их	Дунд	Их	Их

Хүснэгт №5. Зэрэглэлийн өнгөний шатлал

Сөрөг нөлөөлөл	Эерэг нөлөөлөл
Маш бага	Маш бага
Бага	Бага
Дунд	Дунд
Их	Их

Хүснэгт №6. Зэрэглэлийн тодорхойлолт

Зэрэглэлийн тодорхойлолт	
Маш бага	Тодорхой үйл ажиллагаанаас байгалийн нөөц болон хүлээн авагч ямар ч нөлөөлөлд өртөхөөргүй маш бага хэмжээний нөлөөллийн зэрэглэл. Эсвэл таамаглаж буй нөлөө нь “маш бага”, “үл мэдэгдэх”, “ажиглагдахгүй” нөлөөлөл.
Бага	Нөлөө үүсэх боловч түүний хэмжээ нэлээн бага бөгөөд нөлөөлөл бууруулах арга хэмжээ хэрэгжүүлсэн ч бай, хэрэгжүүлээгүй байсан ч стандартын түвшинд байна. Хүлээн авагчид үзүүлэх нөлөөлөл бага.
Дунд	Стандартын түвшинд байна. Нөлөөллийг хамгийн бага боломжтой түвшинд хүргэж бууруулах боломжтой. Гэхдээ энэ нь “Дунд”-аас “бага” нөлөөлөлд хүргэнэ гэсэн ойлголт биш хэдий ч нөлөөлөл бууруулах арга хэмжээг үр дүнтэй, үр ашигтай хэрэгжүүлэх боломжтой
Их	Стандартын түвшнээс хэтэрч магадгүй ба өндөр ач холбогдолтой/мэдрэмтгий нөөц/хүлээн авагч их хэмжээний нөлөөлөлд өртөнө. БОННУ-ний зорилго нь Төслөөс үлдэгдэл нөлөөлөл гаргахгүй байх, удаан хугацаанд үргэлжлэх, том газар нутагт илрэх нөлөөлөл үүсгэхгүй байхад чиглэнэ. Нөлөөлөл бууруулах бүх боломжит арга хэмжээ авсан ч зарим томоохон нөлөөлөл үлдэж болзошгүй. Бүтээн байгуулалтын нөлөөлөл үүнд орно. Төслийн талаар шийдвэр гаргахад эдгээр сөрөг хүчин зүйлийг хөдөлмөр эрхлэлт зэрэг эерэг хүчин зүйлтэй харьцуулах нь зохицуулагч, оролцогч талуудын үүрэг юм.

3.2. Байгаль орчин, нийгэм, эдийн засагт нөлөөлөх байдлын үнэлгээ

Хилийн “Шивээхүрэн-Сэхээ” боомтын хил дамнасан төмөр замын төслийн бүтээн байгуулалтын үйл явц, хэрэгжилтийн үе шат, ажилтнуудын ахуйн хаягдал зэргээс агаарын чанар, хөрс, газрын доорх ус, ургамлан нөмрөг, амьтны аймаг зэрэг байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд сөрөг нөлөөллийг үзүүлж болзошгүй байна. Үүнээс төслийн бүтээн байгуулалтын үйл ажиллагаанаас үзүүлэх сөрөг нөлөө нь богино хугацааны шинж чанартай.

3.2.1. Агаарын чанарт нөлөөлөх байдлын үнэлгээ

Хүснэгт №7. Төслийн үйл ажиллагаанаас агаарын чанарт нөлөөлөх байдлын үнэлгээний матриц

№	Үйл ажиллагаа	Боломжит/Болзошгүй нөлөөлөл	Нөлөөлөлд өртөгч	Нөлөөллийн шалгуур үзүүлэлт			Нөлөөллийн зэрэглэл
				Үзүүлэлт	Цар хүрээ	Магадлал	
1	Бүтээн байгуулалт	Барилгын ажлын үед төслийн талбайд ажиллах хүнд даацын машин механизм, ажилчдын хөл хөдөлгөөнөөр тоосжилт үүсэх	Агаарын чанар	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Орон нутгийн Хугацаа болон давтамж: Богино хугацааны Эрчим: Дунд	Дунд	Боломжтой	Дунд
2	Бүтээн байгуулалт	Төслийн бүтээн байгуулалтын хугацаанд /2 жилээр тооцов/ ялгарах нийт тоосонцор, том болон нарийн ширхэглэгт тоосонцрын хэмжээ ETSP-97.92тн, EPM10-29.4 тн, EPM2.5-2.93 тн ялгарахаар байгаа бөгөөд тархалтын зургаас харахад PM10 болон нийт тоосонцрын хэмжээ жилийн дундаж хүлцэх агууламжаас хэтэрч орчны тоосонцрын хэмжээг нэмэгдүүлж болзошгүй байна.	Агаарын чанар	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Орон нутгийн Хугацаа болон давтамж: Богино хугацааны Эрчим: Дунд	Дунд	Боломжтой	Дунд
3	Барилгын ажил, барилгын материал, тээвэрлэлт	Хүнд машин механизм болон тээврийн хэрэгслийн хөдөлгүүрээс агаарт дуу чимээний бохирдол үүсэх	Агаарын чанар	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Орон нутгийн Хугацаа болон давтамж: Богино хугацааны Эрчим: Бага	Дунд	Боломжтой	Бага
4	Төмөр замын тээвэр	Төслийн хувьд ашиглахаар төлөвлөж буй зүтгүүрийн жилийн түлш зарцуулалтыг харгалзан агаар бохирдуулах бодисын ялгарлын хэмжээг тооцоход жилд азотын исэл /NOx/ 4183.2 тн, нүүрстөрөгчийн дутуу исэл /CO/ 854.2 тн, метан бус ууршимтгай органик нэгдлүүд /NMVOC/ 371.1 тн, нүүрстөрөгчийн давхар исэл /CO2/, хүхэрлэг хий /SO2/ 542.9 тн, нийт тоосонцрын хувьд /TSP/ 121.3 тн зэрэг ялгарахаар байна.	Агаарын чанар	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Орон нутгийн Хугацаа болон давтамж: Урт хугацааны Эрчим: Дунд	Дунд	Боломжтой	Дунд
5	Аюултай хог хаягдлын буруу зохицуулалт	Аюултай хог хаягдал (ШТМ-аар бохирдсон эд зүйлс, сав баглаа боодол), ШТМ-ыг хадгалах, тээвэрлэх, зайлуулах үед хор аюулын лавлах мэдээлэлд заасан хадгалах нөхцөлийг хангасан орчныг бүрдүүлээгүйгээс агаарын найрлага өөрчлөгдөх	Агаарын чанар	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Төслийн талбай Хугацаа болон давтамж: Урт хугацааны Эрчим: Дунд	Дунд	Болзошгүй	Дунд
6	Галт тэрэгний хөдөлгөөнөөс үүдэлтэй дуу шуугианы бохирдол	Төслийн талбай дээр ажиллаж байгаа ажилчид болон боомтын суурьшлын бүсийн оршин суугчид галт тэрэгний хөдөлгөөнөөс үүдэлтэй дуу шуугианы байнгын стресст өртөх	Агаарын чанар	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Орон нутаг Хугацаа болон давтамж: Урт хугацааны Эрчим: Бага	Бага	Боломжтой	Бага

3.2.2. Хөрсөн бүрхэвч, газрын гадаргад нөлөөлөх байдлын үнэлгээ

Төмөр замын төслийн үйл ажиллагаанаас хөрсөн бүрхэвчид үзүүлж болзошгүй гол нөлөөлөл нь бүтээн байгуулалттай холбоотой ашиглагдаж байгаа хүнд даацын машин механизмын хөдөлгөөний нөлөөгөөр хөрсөн бүрхэвч эвдрэлд өртөхөөр байна. Хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх нөлөө нь богино хугацааны шинж чанартай. Төслийн үйл ажиллагааны үе шатанд үүсэж болзошгүй нөлөөллүүд нь техникийн засварын үед шатах тослох материал асгарах, хог хаягдлын буруу зохицуулалт, шингэн хаягдал буюу бохир усны буруу зайлуулалт зэргээс үүсэхээр байна. Бүтээн байгуулалтын үе шатанд хоногт 150 кг хатуу, 10,500 л шингэн хог хаягдал гарахаар байгаа бөгөөд хэрэгжилтийн үе шатанд хоногт 116.5 кг хатуу хог хаягдал, 8,155 л шингэн хаягдал ялгарахаар байна.

Хүснэгт №8. Төслийн үйл ажиллагаанаас хөрсөн бүрхэвчид нөлөөлөх байдлын үнэлгээний матриц

№	Үйл ажиллагаа	Боломжит/Болзошгүй нөлөөлөл	Нөлөөлөлд өртөгч	Нөлөөллийн шалгуур үзүүлэлт			Нөлөөллийн зэрэглэл
				Үзүүлэлт	Цар хүрээ	Магадлал	
1	Газар шорооны ажил	Төслийн хүрээнд 55 га талбайд бүтээн байгуулалт хийгдэх бөгөөд төмөр зам байгуулах, барих, тоног төхөөрөмж суурилуулах талбайн хөрс хуулах үед хөрсөн бүрхэвч элэгдэж, эвдрэлд орох, сул шороо үүсэх	Бүтээн байгуулалтад өртөх талбайн газрын гадарга, хөрсөн бүрхэвч	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Төслийн талбай Хугацаа болон давтамж: Богино хугацааны Эрчим: Дунд	Бага	Боломжтой	Дунд
2	Барилгын ажилд ашиглах хүнд даацын машин механизмын хөдөлгөөн	Барилгын үед ашиглагдах хүнд даацын машин механизм, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөр хөрсөн бүрхэвч эвдрэлд орж, сул шороо үүсэх	Талбай орчмын газрын гадарга болон хөрсөн бүрхэвч	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Орон нутгийн Хугацаа болон давтамж: Богино хугацааны Эрчим: Дунд	Бага	Боломжтой	Дунд
3	Хог хаягдлын буруу зохицуулалт	Ажилчдын ахуйн хэрэглээнээс гарах хог хаягдлыг зориулалтын саванд хадгалаагүй болон төвлөрсөн хог хаягдлын цэг рүү тогтмол зөөвөрлөөгүйн улмаас хөрс бохирдох	Хөрсөн бүрхэвч	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Төслийн талбай Хугацаа болон давтамж: Урт хугацааны Эрчим: Бага	Бага	Боломжтой	Бага
4	Шингэн хаягдал буюу бохир усны буруу зохицуулалт	Бохир усыг хөрс хамгаалах доторлогоогүй нүхэнд болон ил газар асгаснаар хөрс бохирдох	Хөрсөн бүрхэвч	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Төслийн талбай Хугацаа болон давтамж: Урт хугацааны Эрчим: Бага	Бага	Боломжтой	Бага

5	ШТМ-ын асарлын нэвчилт	Шатах тослох материал асарч саармагжуулах арга хэмжээ аваагүй тохиолдолд хур бороо орсон үед хөрсний угагдлын нөлөөгөөр хөрсөнд хоногт 0.02 м гүн хүртэл нэвчихээр байна.	Хөрсөн бүрхэвч	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Төслийн талбай Хугацаа болон давтамж: Түр хугацааны Эрчим: Дун	Бага	Боломжтой	Дунд

3.2.3. Усан орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ

Төсөл хэрэгжих талбайн ойролцоо буюу Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын 5-р баг буюу Бага-Овоо багийн нутагт гол мөрөн, нуур цөөрөм зэрэг гадаргын ус байхгүй. Усан орчинд шууд сөрөг нөлөөлөл үүсгэж болох үйл ажиллагаа нь бүтээн байгуулалтын болон хэрэгжилтийн үе шатанд усны зохисгүй хэрэглээ мөн шатах тослох материалын асаралт, хатуу хог хаягдал болон шингэн хаягдлын буруу зохицуулалт зэрэг байна. Барилга угсралтын үед ашиглагдаж байгаа том оврын машины хөдөлгөөний улмаас хөрс суларч, талхлагдаж тоосжилт үүсэх магадлалтай тул зам усалгааны машиныг бүтээн байгуулалтын ажил дуусах хүртэл түр хугацаанд хэрэглэнэ.

Хүснэгт №9. Төслийн үйл ажиллагаанаас усан орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний матриц

№	Үйл ажиллагаа	Боломжит/Болзошгүй нөлөөлөл	Нөлөөлөлд өртөгч	Нөлөөллийн шалгуур үзүүлэлт			Нөлөөллийн зэрэглэл
				Үзүүлэлт	Цар хүрээ	Магадлал	
1	Бүтээн байгуулалтын ажилд ус ашиглах	Бүтээн байгуулалтын болон тоног төхөөрөмж суурилуулалтын барилгын ажлын үед ашиглагдах усны зохисгүй хэрэглээ нь газрын доорх усны нөөцөд нөлөөлөх	Газрын доорх усны нөөц	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Төслийн талбай Хугацаа болон давтамж: Түр хугацааны Эрчим: Дунд	Бага	Боломжтой	Бага
2	Хүнд, машин механизмын эвдрэл, гэмтэл	Шатах тослох материал асарч саармагжуулах арга хэмжээ аваагүй тохиолдолд хур тунадасны нөлөөгөөр хөрсөөр дамжин газрын гүнд нэвчиж газрын доорх усыг бохирдуулж болзошгүй	Газрын доорх усны нөөц	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Төслийн талбай Хугацаа болон давтамж: Түр хугацааны Эрчим: Бага	Бага	Боломжтой	Бага
3	Хаягдал бохир ус буюу шингэн хаягдлын буруу зохицуулалт	Ажилчдын ахуйн шингэн хаягдал болон үйл ажиллагааны үед гарсан хаягдал усыг газар асгах, болон алдагдсанаар хөрсөөр дамжин газрын доорх усыг бохирдуулах	Газрын доорх усны нөөц	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Орон нутгийн Хугацаа болон давтамж: Түр хугацааны Эрчим: Бага	Бага	Боломжтой	Бага
4	Ажилчдын ус ашиглалт	Ажилчдын унд, ахуйн усны зохисгүй хэрэглээ нь газрын доорх усны нөөцөд нөлөөлөх	Газрын доорх усны нөөц	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Төслийн талбай Хугацаа болон давтамж: Урт хугацааны Эрчим: Их	Дунд	Боломжтой	Дунд

3.2.4. Ургамлан нөмрөг, амьтны аймагт нөлөөлөх байдлын үнэлгээ

Төслийн бүтээн байгуулалтын үе шатанд барилгын материалд ашиглагдсан ухмал, карьерт амьтад унаж бэртэх, мөн дуу чимээ, тоосжилт гэх мэт сөрөг нөлөөллөөс үүдэн амьтад амьдрах орчноосоо дайжих зэрэг нөлөөтэй байна. Төмөр замын төсөл хэрэгжсэнээр хар сүүлт, цагаан зээр, хулангийн нүүдэл шилжилт хөдөлгөөнд саад учруулах, амьдрах орчны хуваагдал үүсэх магадлалтай мөн төмөр замын хамгаалалтын зурвасыг өргөст тороор шийдэх нь цагаан зээр, хар сүүлт зээр, хулан зэрэг амьтад орооцолдож эндэх, мөн цахилгаан дамжуулах агаарын шугам барихтай холбоотой шувууд цахилгааны утас мөргөх, өндөр хүчдэлд цохиулж үхэх зэрэг амьтны аймагт нөлөө үзүүлж болзошгүй байна. Төслийн хамрах хүрээ нийт 860 га байна. Иймд уг талбай барилга угсралттай холбоотойгоор хүний нөлөөлөлд өртөж тухайн талбайн ургамлан нөмрөг устахаар байна. Төслийн талбайд хийгдсэн хээрийн судалгааны дүнгээс харахад ховор, нэн ховор ургамал бүртгэгдээгүй бөгөөд субэндемик 1 зүйлийн ургамал бүртгэгдсэн.

Хүснэгт №10. Төслийн үйл ажиллагаанаас ургамлан нөмрөг, амьтны аймагт нөлөөлөх байдлын үнэлгээний матриц

№	Үйл ажиллагаа	Боломжит/Болзошгүй нөлөөлөл	Нөлөөлөлд өртөгч	Нөлөөллийн шалгуур үзүүлэлт			Нөлөөллийн зэрэглэл
				Үзүүлэлт	Цар хүрээ	Магадлал	
1	Бүтээн байгуулалт	Барилга угсралт, бүтээн байгуулалт хийгдэх талбайн ургамлан нөмрөг устах	Төслийн талбай орчмын ургамлан нөмрөг	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Төслийн талбай Хугацаа болон давтамж: Түр хугацааны Эрчим: Дунд	Дунд	Боломжтой	Дунд
2	Барилгын ажилд ашиглагдах тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн	Барилгын ажлын үед хүнд даацын автомашины хөдөлгөөний улмаас ургамлан нөмрөг талхлагдах	Төслийн талбай орчмын ургамлан нөмрөг	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Төслийн талбай Хугацаа болон давтамж: Түр хугацааны Эрчим: Дунд	Дунд	Боломжтой	Дунд
3	Барилгын материал, тоног төхөөрөмж тээвэрлэлт	Тоног төхөөрөмж тээвэрлэх үед хяналт алдагдсанаар мал амьтан дайруулж хорогдох	Амьтны аймаг	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Орон нутгийн Хугацаа болон давтамж: Түр хугацааны Эрчим: Бага	Бага	Боломжтой	Бага
4	Төслийн үйл ажиллагаанаас үүсэх хог хаягдлыг цуглуулах	Төслийн талбай түүний ойр орчимд хог хаягдлыг ил задгай цуглуулснаас мал амьтад хоол тэжээл хайж ирэх, орогнох, хордож болзошгүй	Амьтны аймаг	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Орон нутгийн Хугацаа болон давтамж: Түр хугацааны Эрчим: Бага	Бага	Боломжтой	Бага
5	ШТМ-ын асгарал	Засварын газарт ашиглагдах тос тосолгооны материалын тээвэрлэлт, зөөвөрлөлтийн горим алдагдсанаар асгарч хөрсний микроорганизм, шавж устаж ургамлан нөмрөг ургах чадвараа алдах	Амьтны аймаг, ургамлан нөмрөг	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Орон нутгийн Хугацаа болон давтамж: Түр хугацааны Эрчим: Бага	Бага	Боломжтой	Бага

3.3. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний дүгнэлт

Хилийн “Шивээхүрэн-Сэхээ” боомтын хил дамнасан төмөр замын төслийн бүтээн байгуулалтын явц болон төслийн хэрэгжилтээс агаарын чанар, хөрс, газрын доорх ус, ургамлан нөмрөг болон амьтны аймаг зэрэг байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд сөрөг нөлөөллийг үзүүлэхээр байна. Төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийг байгаль орчны бүрэлдэхүүн тус бүр дээр тооцсон ба нийт 20 болзошгүй сөрөг нөлөөллийг тодорхойлсон. Үүнээс 10 буюу 50% нь бага, 10 буюу 50% нь дунд гэсэн нөлөөллийн зэрэглэлд хамаарагдаж байна.

Төслөөс байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд их сөрөг нөлөө үзүүлэх үйл ажиллагаа бага байна. Чингэлэгт тээврээр нүүрсийг тээвэрлэхдээ чингэлгийн задгай хэсгээр салхины нөлөө болон тээвэрлэлтийн байдлаас шалтгаалан гоожих эрсдэлийг тооцоолох нь нүүрсний нурмаг хэсэг нь байгаль орчны бүрэлдэхүүнд үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулна.

Үүнээс үзэхэд төслөөс байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөлөл нь бага байна.

Хүснэгт №11. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний дүгнэлт

Байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсэг	Нөлөөллийн үнэлгээ			Нийт
	Бага	Дунд	Их	
Агаарын чанар	2	4	-	6
Хөрсөн бүрхэвч	2	3	-	5
Усан орчин	3	1	-	4
Ургамлан нөмрөг, Амьтны аймаг	3	2	-	5
Нийт (тоогоор)	10	10	-	20
Нийт (хувиар)	50	50	-	100

3.4. Нийгэм, эдийн засагт нөлөөлөх байдлын үнэлгээ

Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын 5-р баг буюу Бага-Овоо багийн нутагт хэрэгжүүлэх Хилийн “Шивээхүрэн-Сэхээ” боомтын хил дамнасан төмөр замын төслийн үйл ажиллагаанаас нийгэм, эдийн засагт үзүүлж болзошгүй нөлөөллүүдийг нарийвчлан тогтоож, матрицын аргаар тодорхойлон хүснэгтэд үзүүлэв.

Хүснэгт №12. Төслийн үйл ажиллагаанаас нийгэм, эдийн засагт нөлөөлөх байдлын үнэлгээний матриц

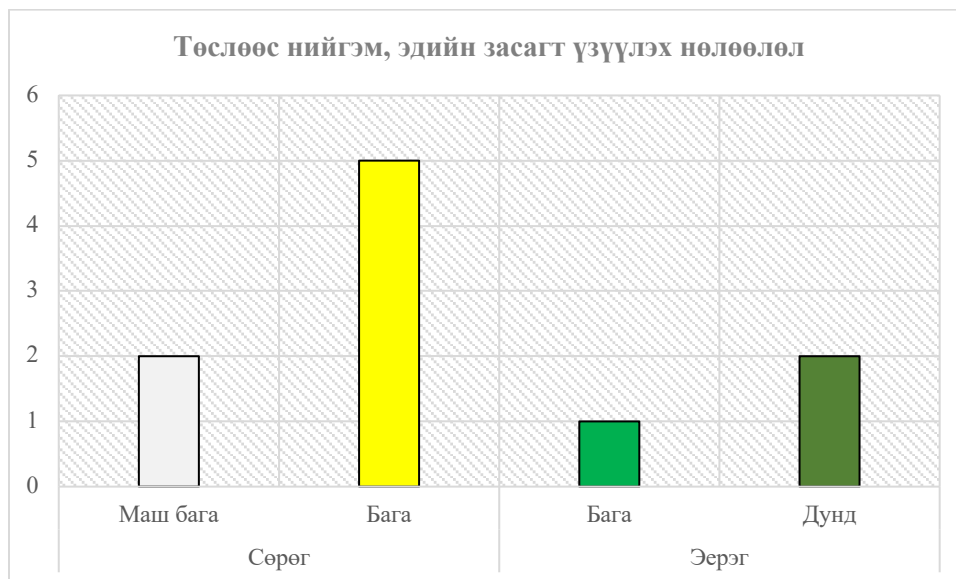
№	Үйл ажиллагаа	Боломжит/Болзошгүй нөлөөлөл	Нөлөөлөлд өртөгч	Нөлөөллийн шалгуур үзүүлэлт			Нөлөөллийн зэрэглэл
				Үзүүлэлт	Цар хүрээ	Магадлал	
1	Төслийн бүтээн байгуулалт	Бүтээн байгуулалтын хугацаанд орон нутагт түр ажлын байр бий болох ба ажилгүйдлийн түвшин буурах	Аж ахуйн нэгж, иргэд	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Орон нутгийн Хугацаа болон давтамж: Түр хугацааны Эрчим: Бага	Бага	Боломжтой	Бага
2	Төслийн бүтээн байгуулалт	Бүтээн байгуулалтын ажлын үед хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын дүрмийг баримталж ажиллаагүй, барилгын ажил явагдаж буй талбайд анхааруулах тэмдэг тэмдэглэгээ байршуулахгүй байх болон бусад гэнэтийн шалтгааны улмаас осол, аваар гарсан тохиолдолд хүний эрүүл мэнд эрсдэх	Ажилчид болон орон нутгийн иргэдийн эрүүл мэнд	Нөлөөллийн хэлбэр: Дам Газарзүйн цар хүрээ: Төслийн талбай Хугацаа болон давтамж: Түр хугацааны Эрчим: Бага	Бага	Боломжтой	Бага
3	Барилгын ажил, барилгын материал тээвэрлэлт	Барилгын материал, ажиллах хүч, тоног төхөөрөмжийг төслийн талбай руу тээвэрлэж буй тээврийн хэрэгслийн хөдөлгүүрийн түлшний шаталтаас CO, SO ₂ , NO _x болон PM ₁₀ зэрэг агаар бохирдуулагчид ялгарч хүний эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх	Ажилчид болон орон нутгийн иргэдийн эрүүл мэнд	Нөлөөллийн хэлбэр: Дам Газарзүйн цар хүрээ: Орон нутгийн Хугацаа болон давтамж: Түр хугацааны Эрчим: Бага	Бага	Боломжтой	Бага
4	Шатах тослох материалын тээвэрлэлт, зөөвөрлөлт, ашиглалт, хадгалалт	Тос тосолгооны материалын тээвэрлэлт, зөөвөрлөлт, ашиглалт, хадгалалтын явцад аюулгүй байдал алдагдсанаар ууршилттай органик нэгдлүүд агаарт дэгдэж агаар бохирдуулж, хүний эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөн улмаар хорт хавдар үүсгэх аюултай	Төслийн ажилчид, боомтын суурьшлын бүсийн оршин суугчид	Нөлөөллийн хэлбэр: Дам Газарзүйн цар хүрээ: Орон нутгийн Хугацаа болон давтамж: Урт хугацааны Эрчим: Их	Бага	Боломжтой	Бага
5	Ажилчдын ахуйн хог хаягдлын буруу зохицуулалт	Ахуйн хог хаягдлыг шаардлага хангасан нөхцөлд түр хадгалаагүй болон тогтмол төвлөрсөн хог хаягдлын цэг рүү зөөвөрлөөгүйн улмаас агаар бохирдох	Төслийн ажилчид	Нөлөөллийн хэлбэр: Дам Газарзүйн цар хүрээ: Төслийн талбай Хугацаа болон давтамж: Урт хугацааны Эрчим: Бага	Бага	Боломжтой	Бага

6	Төмөр зам ашиглалтад орох	Хилийн “Шивээхүрэн-Сэхээ” боомтын хил дамнасан төмөр зам ашиглалтад орсноор нийт 233 хүн ажлын байраар хангагдахаар төлөвлөж байгаа ба тус ажлын байрны зарим хэсэгт орон нутгийн иргэдээс ажиллуулснаар орон нутгийн иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлт нэмэгдэж ажилгүйдлийн түвшин буурах	Орон нутгийн иргэд	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Орон нутгийн Хугацаа болон давтамж: Урт хугацааны Эрчим: Дунд	Дунд	Боломжтой	Дунд
7	ААН үйл ажиллагаа явуулах	Улс, аймаг, сумын төсөвт татварын орлогыг нэмэгдүүлнэ	Улс, орон нутгийн төсөв	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Газарзүйн цар хүрээ: Үндэсний Хугацаа болон давтамж: Урт хугацааны Эрчим: Дунд	Дунд	Боломжтой	Дунд
Эрүүл мэнд, эрүүл ахуй							
8	Барилгын ажлын үед ашиглагдах машин техникийн түлш шаталтын нөлөөнөөс үүдэн орчны агаарыг бохирдуулах	Шаардлага хангахгүй бохирдсон агаартай нөхцөлд урт болон богино хугацаагаар өртөх нь амьсгалын зам үрэвсэх, зүрх судасны өвчлөлд өртөх, уушгины хавдар тусахад хүргэж болно	Бүх үе шатанд	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Сөрөг Газарзүйн цар хүрээ: Төслийн талбай Хугацаа: Түр хугацааны Эрчим: Бага	Бага	Магадгүй	Маш бага
9	Чанарын шаардлага хангаагүй үс хэрэглэх буюу усыг хангалттай сайн цэвэршүүлэхгүй хэрэглэх	Энэ нь гэдэсний элдэв төрлийн халдварт өвчлөлд хүргэж болно	Бүх үе шатанд	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Сөрөг Газарзүйн цар хүрээ: Төслийн талбай Хугацаа: Түр хугацааны Эрчим: Бага	Бага	Магадгүй	Маш бага
10	Ажилчдын хэрэглэсэн хоолны хэрэгсэл, цагаан хэрэгсэл, ариун цэврийн өрөө зэргийг хангалттай ариутгахгүй байх	Энэ нь нэг хүнээс нөгөөд өвчин халдахад хүргэж болно.	Үйл ажиллагаа -ны үе шат	Нөлөөллийн хэлбэр: Шууд Сөрөг Газарзүйн цар хүрээ: Бүсийн Хугацаа: Түр хугацааны Эрчим: Дунд	Бага	Болзошгүй	Бага

3.5. Нийгэм, эдийн засагт нөлөөлөх байдлын үнэлгээний дүгнэлт

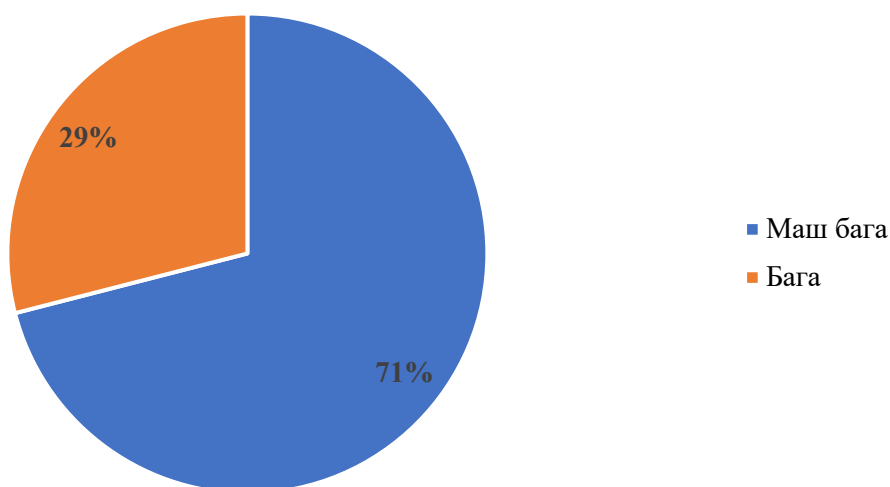
Төслийн үйл ажиллагаанаас нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх нөлөөллийг бүрэлдэхүүн тус бүр дээр тооцсон ба нийт 10 нөлөөллийг тодорхойлсны 30% эерэг, 70% нь сөрөг нөлөөлөл байна. Нийт 7 сөрөг нөлөөллийн 29% нь маш бага, 71% нь бага гэсэн үнэлгээний зэрэгт хамаарагдаж байна.

График №1. Төслөөс нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх нөлөөлөл

График №2. Нийгэм эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллүүдийн зэрэглэл

Төслөөс нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

4. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ, АРИЛГАХ, УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

Хилийн “Шивээхүрэн-Сэхээ” боомтын хил дамнасан төмөр замын бүтээн байгуулалт болон үйл ажиллагааны хүрээнд тодорхойлогдсон сөрөг нөлөөллийг агаарын чанар, хөрсөн бүрхэвч, усан орчин, ургамлан нөмрөг, амьтны аймаг гэсэн байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсэг болон нийгэм, эдийн засагт үзүүлж болзошгүй нөлөөллүүдийг мөн нэг бүрэлдэхүүн хэсэг болгон авч үзэн сөрөг нөлөөллүүдийг бууруулах, арилгах арга хэмжээг дараах байдлаар тусгав.

4.1. Агаарын чанарт үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ

- БОМТ-ний орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгагдсан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж тоос, хорт хий, дэгдэмхий органик нэгдлийн хэмжилтийг хийж стандартын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээнээс хэтрүүлэхгүй байх.
- Барилга угсралт болон үйл ажиллагаанд ашиглагдах тээврийн хэрэгслийг хуваарьт үзлэгт оруулж, засвар үйлчилгээг тогтмол хийлгэж, холбогдох техникийн шаардлагыг хангасан тээврийн хэрэгслийг ашиглах. Машин, механизм, техник хэрэгслээс ялгарах хий, утаа зэргээс үүсэх сөрөг нөлөөллийг багасгахын тулд машин техникийн ашиглалтын явцад үзлэг, оношилгоонд оруулж, засвар үйлчилгээг шаардлагын дагуу хийж гүйцэтгэж байх, шаардлага хангахгүй байгааг нь шинэчилж, техникийн аюулгүй ажиллагааг мөрдөж ажиллах, агаар бохирдуулсны төлбөрийг тогтмол төлж байх. Авто тээврийн болон өөрөө явагч хэрэгсэлд ногдох жилийн төлбөрийг жилд нэг удаа тухайн жилийн 6 дугаар сарын 01-ний өдрөөс өмнө харьяалах татварын албанд төлөх бөгөөд авто тээврийн болон өөрөө явагч хэрэгслийн техникийн үзлэгийн гэрчилгээ нь агаарын бохирдлын төлбөр төлсөн тухай тэмдэглэлтэй байна.
- Барилгын ажлын үед болон шатах тослох материалын тээвэрлэлтийн үед машин механизмуудыг шаардлагагүй тохиолдолд олон салаа зам үүсгэхээс сэргийлэх, тээврийн хэрэгсэл болон ажилчдыг зөвхөн тогтсон замаар явахыг зөвшөөрөх бөгөөд замгүй газраар зорчиж байгаа эсэхийг байнга хянах.
- Барилгын материал байршуулах талбайг зонхилох салхины чиглэлийг харгалзан салхин доор байрлуулах.
- Барилгын үед ашиглагдах, ил задгай хадгалагдах шаардлагатай барилгын материалуудыг (элс, хайрга, цемент г.м) салхи, хур тунадсаар зөөгдөхөөс хамгаалж хашаалах болон дээвэрлэх шаардлагатай.
- Төслийн талбайд тоосжилт үүсэхээс сэргийлэн салхины эрч ширүүссэн үед (10м/с-ээс дээш хурдтай үед) хөрс хуулалтын ажил явуулахгүй байх.
- Хатуу хучилтгүй замд автомашины хурдыг хязгаарлах (шороон замаар 30 км/цаг хурднаас хэтрүүлэхгүй явах, хатуу хучилттай замаар 60 км/цаг хурдтай явах), тоосжилтыг бууруулах усалгааг хийх.
- Ажилчдын оффисын агааржуулалтын системийн ажиллагаа, агааржуулалтын хоолойн бүрэн бүтэн байдлын хяналтыг тогтмол хугацааны давтамжтайгаар хийж, тэмдэглэл хөтөлж байх
- Ахуйн хэрэглээнээс гарах хог хаягдлыг салхины зонхилох чиглэлийг харгалзан доод талд ус үл нэвтрэх дотортой, зориулалтын саванд түр хадгалан цуглуулах нь зүйтэй, мөн хогийн түр цэгт халдваргүйжүүлэлт, нян устгах ариутгалыг мэргэжлийн байгууллагаар тогтсон хугацаанд хийлгэж байх.
- Хог хаягдлыг шатаахыг хориглож ажиллах.

- Халаалт дулааны асуудлыг эрчим хүч бага зарцуулах технологи ашиглаж шийдэх.
- Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгагдсан агаарын чанарыг хянах үзүүлэлтүүдийн дагуу хяналт мониторинг байгаль орчны мэргэжилтэн эсвэл мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх. Хяналт мониторингийн үр дүнг нэгтгэн дүгнэж төслийн үйл ажиллагаатай холбоо зөвлөмжийг боловсруулж, гарсан зөвлөмжийг дагаж мөрдөх.

4.2. Хөрсөн бүрхэвчинд үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ

- Бүтээн байгуулалт хийгдэх талбайгаас гаднах талбайд орших ургамлан нөмрөгийг талхагдалд оруулахгүй байх
- Тоосжилт нь ургамлын навчны амсрыг бөглөх, улмаар фотосинтезийн явцыг бууруулах, ургамлын ургалтыг доройтуулах тул тоосжилтыг бууруулах усалгааг хийж байх.
- Барилгын ажил, бүтээн байгуулалтын үед хатуу хучилтгүй замд автомашины хурдыг хязгаарлах (шороон замаар 30 км/цаг хурднаас хэтрүүлэхгүй явах, хатуу хучилттай замаар 60 км/цагийн хурдтай явах).
- Бүтээн байгуулалтын ажил дууссаны дараа хуулж хадгалсан шимт хөрсөө ашиглан *МУ-ын Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хуулийн 7.2.4-д* заасны дагуу нийт эдэлбэр газрын 10%-тай тэнцэх талбайд ногоон байгууламж байгуулах, төсөл хэрэгжих бүс нутаг, онцлогт тохируулан ногоон байгууламжийг төлөвлөх.
- Хуулах шимт хөрсний хэмжээ, төрлийг тодорхойлох, хадгалах газрын байршлыг тогтоох
- Барилгын ажлын үед болон түүхий эд, бүтээгдэхүүн тээвэрлэх явцад ашиглагдах тээврийн хэрэгслийг төслийн талбайн ойр орчмоор замгүй газраар явж хөрс эвдэж олон салаа зам үүсгэхгүй байх дээр анхааруулга өгч, зөвхөн тогтсон замаар явахыг зөвшөөрөх.
- Ажилчдыг засмал зам талбайгаар явахыг сануулсан тэмдэглэгээ байршуулах.
- Техникийн засвар үйлчилгээг хийх үед асгаралт үүсэх, хөрс бохирдуулахаас сэргийлэн зөвхөн хатуу хучилттай талбайд хийх ба шатах тослох материал, нефтийн бүтээгдэхүүний сав баглаа боодол, тостой даавуу сэлбэг хэрэгсэл (аккумулятор, хаягдал олгой, дугуй гэх мэт)-ийн хаягдлыг ил задгай хаяхгүйгээр зориулалтын цэгт хадгалж гэрээт байгууллагуудад хүлээлгэж өгөх.
- Хөрсөнд нефть бүтээгдэхүүн алдагдсан тохиолдолд бохирдсон хөрсийг хуулан тусгай талбай дээр хурааж, түүнийг 18-22%-ийн хлорт уусмалаар нэвчтэл норгож, уг хөрс шорооны нефть бүтээгдэхүүний агууламж 0.07 мг/кг-аас ихгүй, этиль хар тугалганы агууламж 0.05 мг/кг-аас ихгүй болсон тохиолдолд байсан газарт нь буцааж хийж болно.
- Энгийн хог хаягдлыг хаягдлын санд цуглуулахдаа *Хог хаягдлын тухай хуулийн 15* дугаар зүйл. Хогийн саванд тавигдах шаардлагад нийцүүлэн ангилах, ачих цуглуулах технологид нийцсэн, ус хуримтлагдах, шүүрэл ялгарахаас сэргийлсэн байдлаар байгуулах.
- Хог хаягдлыг шатаахыг хориглож ажиллах.
- Бохир ус цэвэрлэх байгууламж, хогийн цэгийн байрлалыг хөрсний усны түвшин, гадаргын хэвлий зэрэгтэй уялдуулан зөв сонгох (объектоос 60м-ээс багагүй зайд, зонхилох салхины доод хэсэгт).
- Ахуйн хэрэглээнээс гарах хог хаягдлыг зориулалтын цэгт хуримтлуулах, тус цэгийг халдваргүйжүүлэх, нян устгах ариутгалын ажлыг мэргэжлийн байгууллагаар тогтсон хугацаанд хийлгэж байх.
- Төслийн бүтээн байгуулалтын үед болон түүхий эд, бүтээгдэхүүн тээвэрлэх зорилгоор тээврийн хэрэгсэл, машин механизм ашиглана. Ашиглалтын явцад ШТМ-ын хог хаягдал гарч болзошгүй ба үүнийг аюултай хог хаягдал гэж үзнэ. Аюултай хог хаягдлыг савлах, хадгалах, тээвэрлэхдээ Хог

хаягдлын тухай хуулийн 22 дугаар зүйл. Аюултай хог хаягдлыг савлах, 23 дугаар зүйл. Аюултай хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр түр хадгалах, 24 дугаар зүйл. Аюултай хог хаягдлыг тээвэрлэх зэргийг мөрдлөг болгож ажиллах.

- Хөрс бохирдуулахгүй ариун цэврийн байгууламж буюу септик системтэй ариун цэврийн байгууламж ашиглах. Тоног төхөөрөмжийн бүрэн ажиллагаатай эсэхийг байнга хянах.

4.3. Усан орчинд үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ

- Усыг зохистой хэрэглэх талаар ухуулга, сурталчилгааг бүтээн байгуулалтын болон төслийн хэрэгжилтийн үйл ажиллагааны ажилчдад хийж мэдээллийн хуудсыг зохих газруудад байрлуулж шинэчилж байх, усны хэрэглээнд хяналт тавих.
- Ахуйн хэрэглээний ус ашиглалтад ус хэмнэгч цоргыг ашиглах.
- Усыг зөвшөөрөгдсөн эх үүсвэрүүдээс хангах.
- Төсөлд ашиглагдах усны эх үүсвэр болох өрөмдмөл худгийн усны чанарын хяналтыг тогтмол хийж, уснаас сорьц аван итгэмжлэгдсэн лабораторид шинжлүүлж байх.
- Барилга байгууламжийн бүтээн байгуулалтын үед ашиглагдах машин механизм, тээврийн хэрэгслээс бензин, тос тосолгооны материалын асгаралт, алдагдал үүсэж хөрсөөр дамжин газрын доорх усыг бохирдуулж болзошгүй тул бохирдлоос сэргийлж машин техникийн засвар үйлчилгээг зөвхөн тогтоосон хатуу хучилттай талбайд хийх.
- ШТМ асгаралт болсон тохиолдолд ашиглах саармагжуулах хэрэгслийг байрлуулах.
- Шатах тослох материал, нефтийн бүтээгдэхүүний сав баглаа боодол, тостой даавуу сэлбэг хэрэгсэл (аккумулятор, хаягдал олгой, дугуй гэх мэт)-ийн хаягдлыг ил задгай хаяхгүй байх
- Бохир усыг зайлуулах шугамын бүрэн бүтэн байдлыг хянах, засварлах (байгалийн аюулт үзэгдлүүдийн дараа).мөрдлөг болгож ажиллах.
- Хөрс бохирдуулахгүй ариун цэврийн байгууламж буюу септик системтэй ариун цэврийн байгууламж ашиглах. Тоног төхөөрөмжийн бүрэн ажиллагаатай эсэхийг байнга хянах.

4.4. Ургамлан нөмрөг үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ

Ургамлан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах

- Барилгын ажлын үед барилгын материал зөөвөрлөх автомашинуудыг тогтсон замаар зорчуулах.
- Хатуу хучилтгүй замд автомашины хурдыг хязгаарлах (шороон замаар 30 км/цаг хурднаас хэтрүүлэхгүй явах, хатуу хучилттай замаар 60 км/цагийн хурдтай явах).
- Эвдэгдэх талбайг аль болох бага байлгах талаар барилгын ажилчдад сургалт хийх.
- Өнгөн хөрсөнд агуулагдах нутгийн ургамлын амьдрах чадварыг нь хэвээр хадгалахын тулд өнгөн хөрс хуулалт, хадгалалтын стандартыг мөрдөж ажиллах.
- Барилгын ажлын үеэр барилгын хог хаягдлыг цаг тухайд нь цэвэрлэх, зайлуулах.
- Ногоон байгууламжийн талбайд тухайн бүс нутагт ургадаг ургамлын төрөл, зүйлүүдийг тарих.

4.5. Нийгэмд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээ

- Барилгын ажлын үед аюулгүй зайнуудыг тогтоож, анхааруулах тэмдэг, тэмдэглэгээ байршуулан энэ тухайгаа орон нутгийн иргэдэд сурталчлан таниулж, тэдний ухамсрыг дээшлүүлснээр эрсдэл буурна.

- Хамгаалах хэрэгсэлгүй хувь хүнийг ажлын талбай руу зөвшөөрөлгүй орохыг хориглож хяналт тавина.Төслийн ажилчдыг хөдөлмөрийн хамгаалах хувцас хэрэгслээр бүрэн хангаж, хэрэглүүлж хэвшүүлэх, түүнд хяналт тавих.
- Төслийн бүх ажилчдад ажил үүргийн хуваарьтай нь уялдуулан аюулгүй ажиллагааны зааварчилгааг тогтмол өгч сургалтад хамруулж байх.
- Ажилчдад болзошгүй аваар ослын үед анхны тусламж үзүүлэх сургалт зааварчилгааг өгөх - Анхны тусламжийн хайрцгийг ажлын талбайд бэлэн байлгах.
- Барилгын ажлыг 07:00-18:00 цагийн хооронд гүйцэтгэх шаардлагатай. Хэрэв шөнийн цагаар ажиллах шаардлагатай бол орон нутгийн удирдлагуудад мэдэгдэж, ойролцоо амьдардаг иргэдэд мэдээлэл хүргүүлэх.
- Агаарын чанараас шалтгаалан нийгэмд үзүүлэх дам нөлөөллийг бууруулахын тулд тайлангийн 3.1-д заасан агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх.
- Төслийн ажилчид болон орон нутгийн иргэдээс гомдол санал ирсэн тохиолдолд хүлээн авч цаг алдалгүй зохих шатанд нь шийдвэрлэж хариу өгч байх.

5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

5.1. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гол зорилт, баримтлах зарчим

2024 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө /БОМТ/ нь байгаль хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрөөс бүрдэх бөгөөд Хилийн “Шивээхүрэн-Сэхээ” боомтын хил дамнасан төмөр замын бүтээн байгуулалт болон үйл ажиллагаанд байгаль орчны нийцлийг хангуулах гол зорилготой. Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллийг багасгах, арилгах арга хэмжээ тэдгээрийг хэрэгжүүлэх хугацаа, шаардагдах хөрөнгө зардлыг тусгасан байхаар, орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрт төслийн үйл ажиллагааны улмаас байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд үзүүлж байгаа нөлөөллийг хянах, шинжилгээ хийх, үр дүнг тайлагнах, түүнийг хэрэгжүүлэх арга хэлбэр, шаардагдах хөрөнгө, зардал, хугацааг тодорхойлон тусгахаар хуульчлагдсаныг баримтлан БОХТ, ОХШХ-ийг боловсруулав.

БОМТ-г боловсруулахдаа Монгол Улсын “Байгаль орчныг хамгаалах тухай” болон “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай” хуулиуд, Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын 2014 оны 04 дүгээр сарын 10-ны өдрийн А-117 дугаар тушаалын 2-р хавсралтаар батлагдсан “Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээ хийх аргачлал”-ийн 4-р хэсэг болох “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах аргачлал”, 2019 оны 10 дугаар сарын 29-ний өдрийн А-618 тоот тушаалаар батлагдсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам” зэргийг удирдлага болгосон.

5.2. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний хамрах хүрээ

Төслийн үйл ажиллагаанаас гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөлөлд өртөх орчноор буюу агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, хөрс болон ургамлан нөмрөгт үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах, усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, амьтны аймагт үзүүлж болзошгүй нөлөөллийг бууруулах арилгах зэрэг чиглэлүүдээр бүлэглэн авч үзсэн.

Төлөвлөгөөний хүрээнд дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлэхийг зорилт болгоно. Үүнд:

- ✓ Байгаль орчны аудит, БОННУ-ний шаардлагуудыг биелүүлэх
- ✓ Гэрээт байгууллагуудын байгаль орчны чиглэлээр хэрэгжүүлэх арга хэмжээг тодорхойлж, түүний гүйцэтгэлд хяналт тавих, аргазүйн зөвлөгөөгөөр хангаж ажиллах,
- ✓ Төслийн үйл ажиллагааны талбайн хүрээнд байгаль орчны хуулийн нийцлийг хангуулахад анхаарч ажиллах
- ✓ Байгаль орчныг хамгаалах шилдэг аргуудыг үйл ажиллагаандаа бий болгох удирдлагын системийг хэрэгжүүлэх.
- ✓ Бүхий л үйл ажиллагаандаа "багасгах, дахин ашиглах, дахин боловсруулах" зарчмыг хэрэгжүүлэх.
- ✓ Байгаль орчныг хамгаалах өөрсдийн үүрэг хариуцлагаа ухамсарлаж, үйлчлүүлэгч болон ханган нийлүүлэгчидтэй хамтран ажиллах.
- ✓ Байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулах ажлын төлөвлөлт хэрэгжилтийг тогтмол сайжруулах.

5.2.1. Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал /төг/	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Бүтээн байгуулалтын явцад тоосжилт үүсэх	Барилга байгууламж барих үйл ажиллагааны явцад тоосжилт үүсгэж болзошгүй бараа материалыг зөв битүү эсвэл зориулалтын аргаар зөөж тээвэрлэх, 10 м/с-ээс дээш хүчтэй салхитай үед дээрх бараа материалыг хянах, тоос дэгдэхгүй байх талаас нь арга хэмжээ авах	Төслийн талбай	-	-	Тухай бүр	-	Тухай бүр	MNS 5365:2004 Агаарын тухай хууль, Агаарын чанарын ерөнхий шаардлага
2	Бүтээн байгуулалтын явцад барилгын үйл ажиллагаанд ашиглагдаж байгаа машин техникийн хөдөлгөөнөөс тоосжилт үүсэх	Барилга байгууламж барих үед машин техник зорчсон хатуу хучилтгүй зам талбайг тогтмол услах. зогсоох	Төслийн талбай	Удаа	21,250	12	255,000	Тухайн жилд	
3	Төслийн талбайд зочлох гадны тээврийн хэрэгсэл зогсох зогсоолын талбай байхгүйн улмаас машин техник зөвшөөрлийн бус талбайд зогсож хөрс талхлах, шаардлагагүй үед машин асаалттай байснаар түлш шаталтаас үүсэх агаар бохирдуулагч ялгарна.	Төслийн талбайд машин зогсох зогсоолын талбайг бэлдэх	Төслийн талбай	-	-	-	-	Тухайн жилд	
4	Чингэлгийн задгай хэсгээр нүүрсний нурмаг хэсэг тээвэрлэлтийн явцад хийсэж орчны агаар бохирдуулах	Чингэлгийн задгай хэсгийн зориулалтын тор эсвэл брезентээр хучих	Төслийн талбай	-	-	-	-	Тухайн жилд	
Нийт зардал							255,000		

5.2.2. Усан орчин (Гадаргын болон газрын доорх) түүний нөөц, чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал /төг/	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Усны зохисгүй хэрэглээ бий болох усны тухай хууль зөрчигдөх	Усны дүгнэлт зөвшөөрлийг бүрдүүлэн ус ашиглалтыг холбогдох байгууллагад тайлагнан ажиллах.	Өмнөговь аймаг, Гурвантэс сум, Бага-Овоо баг	-	Үйл ажиллагааны зардал	-	Үйл ажиллагааны зардал	Тухайн жилд	Усны тухай хууль, Ундны усны эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ MNS 0900-2018 , Бусад дүрэм журам.
2	Усыг зөвшөөрлийн бус эх үүсвэртэй зүй зохисгүй харьцаж гачигдал, бохирдол үүсгэх үүсвэрээс, эрүүл мэндийн шаардлага хангаагүй ус хэрэглэх болон усны эх	Усыг зөвшөөрөгдсөн эх үүсвэрээс хангах буюу өрөмдмөл худаг гарган ашиглах. Ажилчдын ахуйн хэрэглээнд хэрэглэх ус ашиглалтыг хэмнэлттэй байлгах зорилгоор ус хэмнэгч цорго болон хошууг байршуулах	Өмнөговь аймаг, Гурвантэс сум, Бага-Овоо баг, Төслийн талбай орчим	ширхэг	1,000,000	-	1,000,000	Тухайн жилд	
Нийт зардал							1,000,000		

5.2.3. Хөрс хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал /төг/	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Шимт болон шимэрхэг хөрс талхлагдах, шимт хөрснийг технологийн дагуу бус хуулах хадгалах, хөрсний бусад үе давхаргатай холих зэргээс үүдэн шимт чанараа алдах	Газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт стандартыг хангах болон хөрс хуулах арга барилын талаар гэрээлэн гүйцэтгэгч компанид тодорхой зааварчилгааг өгөн, тохиролцож ажиллах.	Төслийн талбай	м3	Үйл ажиллагааны зардал	Шимт хөрсний эзэлхүүн	Үйл ажиллагааны зардал	Бүтээн байгуулалтын явцад	MNS 3297:2019 , “Байгаль хамгаалал. Хөрс. Хот суурин газрын хөрсний ариун цэврийн үнэлгээний үзүүлэлтийн норм Хог хаягдлын тухай хууль
2	Доторлогоогүй бохирын нүх ашиглахад хөрсөнд нян, хөгц, мөөгөнцрийн бохирдол үүсгэнэ.	Бохирын септик систем ашиглах, Шингэн хаягдал хаях цооног /септик танк/ дах бохирдлын хэмжээг хянах, хэмжээ дүүрсэн үед соруулах	Төслийн талбай	м3	Үйл ажиллагааны зардал	Талбайн хэмжээ	Үйл ажиллагааны зардал	Тухайн жилд	
3	Барилга байгууламжийн байгуулалтын үед хатуу хучилтгүй зам талбайгаар машин техник зорьчиход хөрс элэгдэж тоос шороо босох	Машин техникийг маршрутын замаар явахыг хянах, зураг төслөөс гадуурх хөрс, талбайг хөндөхгүй байх	Төслийн бүс	м3	Үйл ажиллагааны зардал	Талбайн хэмжээ	Үйл ажиллагааны зардал	Тухайн жилд	
Нийт зардал							-		

5.2.4. Ургамлын зүйлийн бүрдэл ургамлан бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал /төг/	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Төслийн хүрээнд барилга байгууламжийн бүтээн байгуулалт хийгдэж зарим талбайг хатуу хучилттай болгосноор ургамлан нөмрөг устаж шууд нөлөөлөлд өртөнө.	Орон нутаг, үндэсний хэмжээний хөтөлбөрийн хүрээнд мод тарих ажлыг төлөвлөж хэрэгжүүлэх	Төслийн талбай, Зорилтот талбай	Талбайн хэмжээ	5,000,000	Жилийн турш	5,000,000	Тухайн жилдээ	Ургамал хамгаалах тухай хууль Газрын хэвлийн тухай хууль
2		Бэлчээрийн ургамлын зүйлийн бүрдэл биомассын судалгаа хийх	Төслийн бүс	Ажиглалтын тоо	-	1 удаа	-	Тухайн жилдээ	
Нийт зардал							5,000,000		

6. ОРЧНЫ ТОХИЖИЛТ НОГООН БАЙГУУЛАМЖ, НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал /төг/	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Техникийн нөхөн сэргээлт	Бүтээн байгуулалтын явцад үүсгэсэн цаашид ашиглагдахгүй замуудад техникийн нөхөн сэргээлт хийх.	Гурвантэс сум, Бага-Овоо баг	га	-	Үйл ажиллагааны зардал	-	Тухайн жилдээ	Нөхөн сэргээлт хийх журам
2		Бүтээн байгуулалтын явцад түр эзэмших гэрээгээр эзэмшсэн газруудад техникийн нөхөн сэргээлт хийн гэрээний дагуу хүлээлгэн өгөх.	Гурвантэс сум, Бага-Овоо баг	га	-	Үйл ажиллагааны зардал	-	Тухайн жилдээ	
3	Орчны тохижилт ногоон байгууламж	Барилга байгууламжийн орчимд ногоон байгууламж хийх талбайг төлөвлөн хэрэгжүүлэх	Төслийн талбай	га	25,000,000	4	25,000,000	Тухайн жилдээ	Газрын тухай хууль
Нийт зардал							25,000,000		

7. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Нөлөөлөлд өртөх түүх, соёлын өв	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Соёлын өвийн хайгуул, авран хамгаалах судалгаа	Хэрэв хайгуул судалгаа хийгдээгүй талбайнуудад шинээр газар хөндөх хүсэлт ирвэл авран хамгаалах арга хэмжээ зохион байгуулах	Хилийн Шивээхүрэн-Сэхээ боомтын хил дамнасан төмөр замын төслийн бүс орчимд	-	-	-	Жилийн турш	Монгол Улсын Соёлын өвийн тухай хуулийн 27.8, 27.9 БСШУ сайд 222 дугаар тушаал
НИЙТ ЗАРДАЛ								

8. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн өртөг	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
1	Байгалийн гамшигт үзэгдэл	Гамшигаас хамгаалах төлөвлөгөөг ОБГ-р батлуулж мөрдөх	Төслийн талбай	Тодорхойлох боломжгүй	-	ХАБЭА-н үйл ажиллагааны зардал	Жилийн турш	Галын аюулгүй байдлын тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/, 3 дугаар бүлэг Гамшигаас хамгаалах тухай хууль, 5 дугаар бүлэг, Замын хөдөлгөөний дүрэм Замын аюулгүй байдлын тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/, 3 дугаар бүлэг
		Цаг агаарын урьдчилсан мэдээг дамжуулах, хүчтэй салхи, орон шуурганы мэдээлэл хурдыг цаг тухайд нь авч мэдээллэх	Төслийн талбай	Мэдээллэсэн тоо, аюултай үзэгдлийн давтамж	-	-	Жилийн турш	
2	Гал түймэр	Төслийн талбайд гал түймрээс сэргийлэх, эрсдлийг бууруулах боломжтой бүх арга хэмжээг авах	Төслийн талбай дахь бүх барилга байгууламжуудад	Шинээр суурилуулах, хугацаа дууссаныг нь цэнэглэх	Бүх барилга байгууламж галын эрсдлээс хамгаалах хэрэгслээр тоноглох	Үйл ажиллагааны зардал	Жилийн турш	
НИЙТ ЗАРДАЛ								

9. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Хог хаягдлын ангилал	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Хэрэгжүүлэх хугацаа
1	Ахуйн хог хаягдал	Үйл ажиллагааны бүх үе шатанд энгийн хатуу шингэн хог хаягдлыг устгах зөвшөөрөл бүхий ААН-тэй гэрээ байгуулан устгуулах орон нутгийн төвлөрсөн хогийн цэгт зөөвөрлөх	Хилийн Шивээхүрэн-Сэхээ боомтын хил дамнасан төмөр замын төслийн хүрээнд	м3	6,000,000		6,000,000	Тухайн жилд	Хог хаягдлын тухай хууль, Аюултай хог хаягдлын тухай хууль, Хог хаягдлын тухай журам
2		Дахин болон сэргээн ашиглах боломжтой хаягдал материалыг ААН, иргэнд нийлүүлэх.		м3	-	-	-	Тухайн жилд	
3		Хог хаягдлын цэгийн зөвшөөрөл авах тохижуулах		ш	5,000,000		5,000,000	Тухайн жилд	
4	Үйлдвэрийн хог хаягдал	Үйл ажиллагааны явцад үүсэх үйлдвэрлэлийн хог хаягдлын кодчилсон жагсаалтыг гаргах	Төслийн хүрээнд	ш	-	-	-	Тухайн жилд	
5	Аюултай хог хаягдал	Засвар үйлчилгээний явцад үүссэн хаягдал тосыг тусгай зөвшөөрөл бүхий аж ахуйн нэгжид нийлүүлэх гэрээ хийх	Төслийн хүрээнд	тн	-	-	-	Хаягдал тос дүүрсэн тохиолдолд	
		Аюултай хог хаягдал үүсгэгчийн код авах /Хог хаягдлын тухай хуулийн дагуу/	Төслийн хүрээнд		-	-	-	Тухайн жилд	
НИЙТ ЗАРДАЛ							11,000,000		

10. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, аргачлал
1	Агаар дахь нийт тоосны хэмжээ	Төслийн бүс орчимд	Жилд	2 удаа	280,000	560,000	ISO/MNS 17025:2018 стандартаар итгэмжлэгдсэн лабораториор шинжилгээг гүйцэтгүүлэх	MNS4585:2016
2	Гадаад орчны агаарт дахь хүхэрлэг хий, азотын давхар исэл				420,000	840,000		
3	Ундны ус болон цэвэрлэх байгууламжийн усны бактериологийн шинжилгээ	Цэвэрлэх байгууламжийн гаралтын хэсэг, Ундны усны нэгдсэн шугам	Жилд	2 удаа	180,000	360,000		MNS0900:2018
4	Усны чанар гидрохимийн шинжилгээ	Үйл ажиллагааны явцад ашиглаж буй худаг	Жилд	2 удаа	300,000	600,000		MNS0900:2018

5	Хөрсний чанар, агрохимийн шинжилгээ	Төслийн бүс	Жилд	2 удаа	560,000	1,120,000	MNS 3298:1990
6	Хөрсөнд агуулагдах хүнд металл хэмжээг тодорхойлох	Төслийн бүс	Жилд	2 удаа	500,000	1,000,000	MNS 5850:2019
7	Газрын тосны бүтээгдэхүүн	Төслийн бүс	Жилд	1 удаа	200,000	200,000	MNS6838:2020
НИЙТ ЗАРДАЛ						4,680,000	

11. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Урьдчилан тооцсон төсөв	Хэрэгжүүлэх хуваарь				Хариуцсан албан тушаалтан	Тайлбар
			2024 он					
			1-р улирал	2-р улирал	3-р улирал	4-р улирал		
1	Хэрэгжүүлж буй төслийн техник эдийн засгийн үндэслэл (ТЭЗҮ), зураг төсөл шинэчлэгдэх, өргөтгөл хийх (техник, технологийг шинэчлэх, түүхий эд, байгалийн нөөц баялгийг ашиглах хэмжээ, хүчин чадал, газрын байрлал өөрчлөх болон байгаль орчны аудитын зөвлөмжөөр нэмэлт тодотгол хийлгэх шаардлагатай гэж үзсэн зэрэг) болон тухайн төсөлтэй холбогдох харилцааг зохицуулах эрх зүйн гол баримт бичигт өөрчлөлт орсон тохиолдолд байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээнд нэмэлт тодотгол хийнэ.	Үйл ажиллагааны зардал	Төслийн хугацаанд шаардлагатай үед	Төслийн хугацаанд шаардлагатай үед	Төслийн хугацаанд шаардлагатай үед	Төслийн хугацаанд шаардлагатай үед	Удирдлага, Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн мэргэжилтэн	Засгийн газрын 2013 оны 374 дүгээр тогтоолын 2 дугаар хавсралтын 4.14 т заасны дагуу
2	Эзэмшлийн газарт газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгааг хийлгэх	15,000,000			15,000,000		Удирдлага, Байгаль орчны мэргэжилтэн	Газрын тухай хуулийн дагуу газрын төлөв байдал хянан баталгааг 5 жил тутамд хийлгэсэн байх үүрэгтэй .
3	Орон нутгийн иргэдийг ажлын байраар хангах	Үйл ажиллагааны зардал			+	+	Удирдлага, Хүний нөөцийн мэргэжилтэн	ТЭЗҮ-гээр нийтдээ 233 ажлыг байрыг шинээр бий болгоно.
4	“Байгаль орчны тэмдэглэлт ногоон” өдөрлөгийг сум орон нутагтай хамтран зохион байгуулж, иргэд олон нийтийн байгаль экологийн талаарх боловсрол, мэдлэг, ухамсрыг нэмэгдүүлэх.	2,000,000		1,000,000	1,000,000		Удирдлага, Байгаль орчны мэргэжилтэн	Дэлхийн усны өдөр, Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах дэлхийн өдөр гэх мэт.
		17,000,000	-	1,000,000	16,000,000	-		

12. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙГ НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	БОХТ-ний биелэлтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал, төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан/ажилтан	Зохион байгуулах газар
	1	2	3	4	5	6	7
1	Нөлөөллийн бүсийн иргэд, багийн иргэдэд байгаль хамгаалах чиглэлээр хийгдэж буй ажлын тайлан танилцуулах	Илтгэл хэлэлцүүлэг	БО-ны чиглэлээр хийгдэж буй ажлууд, ус ашиглалт болон БО-ны хохирлын төлбөрүүд г.м	11 сар	-	Байгаль орчны мэргэжилтэн	Багийн төв
2	Ус ашиглалтын тайлан	Хэвэлмэл тайлан	Ус ашиглалт, төлбөрийн талаарх мэдээлэл	Жилд 1 удаа	-	Байгаль орчны мэргэжилтэн	
3	2024 оны тайлангийн биелэлтийг танилцуулах	Хэвэлмэл тайлан, илтгэл	Тухайн жилийн БОМТөлөвлөгөөний биелэлтийг тайлагнах	12 сар	-	Байгаль орчны мэргэжилтэн	
Нийт					-		

13. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ЗАРДЛЫН НЭГДСЭН ДҮН

№	Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээ	Зардлын дүн /төг/
1	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	6,555,000
2	Нөхөн сэргээлт орчны тохижилт ногоон байгууламжийн төлөвлөгөө	25,000,000
3	Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	-
4	Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	11,000,000
5	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	4,680,000
6	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	-
7	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь	-
Нийт зардал /төг/		47,235,000